

بررسی تحولات مجموعه احمد بن موسی (ع) در شهر شیراز در دوره صفویه*

مرضیه بازیار^۱، دکتر علی اکبر حیدری^۲*

^۱ کارشناس ارشد مطالعات معماری ایران، دانشگاه شهید بهشتی
^۲ دکتری معماری، عضو هیئت علمی دانشکده فنی و مهندسی دانشگاه یاسوج

تاریخ پذیرش: ۹۵/۰۴/۰۷

تاریخ دریافت: ۹۴/۱۱/۱۴

چکیده

بخش زیادی از آثار معماری اسلامی را بناهای آرامگاهی تشکیل می‌دهد. در میان این آثار مجموعه‌ها و بناهای زیارتگاهی از اهمیت خاصی برخوردار هستند. بقعه احمد بن موسی (ع)، که سابقه وجودی‌اش به قرن هفتم ق می‌رسد، از مهم‌ترین بناهای زیارتگاهی شهر شیراز در طول دوره‌های مختلف بوده است. به رغم اهمیت این بقعه تاکنون تحقیق جامعی در زمینه معماری این بنا در دوره‌های مختلف تاریخی انجام نشده است و ابهامات زیادی درباره آن وجود دارد. در حالی که با درک این مهم، می‌توان به شناخت بخش مهمی از تاریخ شهر شیراز که در چنین مجموعه زیارتی شکل گرفته است، دست یافت. این مقاله قصد دارد تحولات بقعه در دوره صفویه و جایگاه آن را در شهر شیراز صفوی بررسی کند. لذا در این تحقیق تحولات بقعه به همراه بناهای هم‌پیوند آن، که به مثابه یک مجموعه کار می‌کردند، در دوره صفویه و در سیاق این دوره بررسی شده است؛ تحولاتی که سبب شکل‌گیری جایگاه جدیدی برای بقعه احمد بن موسی (ع) در شهر شیراز صفوی شده است. به علت نابودی بخش زیادی از کالبد صفوی و فقدان شواهد باستان‌شناسی حجم زیادی از داده‌های تحقیق از منابع مکتوب و تصویری دست اول و دست دوم و وقف‌نامه‌ها به دست آمده است. سپس شواهد موجود مثلث‌بندی، تحلیل، ارزیابی و تفسیر شده است تا روایتی تاریخی از مجموعه احمد بن موسی (ع) در دوره صفوی به دست دهد. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد با آغاز حکومت صفویه زمینه‌های سیاسی، اقتصادی، مذهبی و ... جدیدی شکل گرفت که باعث ایجاد تحولاتی در بقعه شاه‌چراغ شد. با تغییر سیاست‌های نظام حاکم، هم‌چون رواج آیین تشیع، تغییر حامیان بقعه، و شکوفایی اقتصادی زمینه برای ساخت و ساز حول بقعه ایجاد شد: بناهایی با پیوندهای مختلف با بقعه که به منزله مجموعه‌ای شهری فعالیت می‌کردند. با شکل‌گیری این بناها و تنوع کارکردهای شهری آن‌ها و به علاوه موقعیت قرارگیری آن‌ها در شهر، ارتباط مجموعه با شهر بیش‌تر شد. گسترش موقوفات مجموعه نیز در شهر و بیرون از آن این ارتباط را افزایش می‌داد. بنابراین مجموعه احمد بن موسی (ع) در این دوره با تحولات مختلف و با توجه به شرایط زمانه جایگاه جدیدی در شهر شیراز پیدا کرد.

واژگان کلیدی: بقعه احمد بن موسی (ع)، مجموعه شهری، صفویه، شیراز.

* E-Mail: Aliakbar_Heidari@yu.ac.ir